

особистості, для якої потреба у фундаментальних знаннях та у підвищенні професійного рівня асоціюється зі зміцненням інтелектуального, культурного, соціального та науково-технічного потенціалу своєї держави.

1. Компетентнісний підхід у сучасній українській освіті: світовий досвід та українські перспективи / Під заг.ред. О.Овчарук. - К.: "К.І.С.", 2004. - С.23.
2. Рибінцев В.О. Маркетинг винограду і вина. – Автореф. дис. ... докт. екон. наук 08.06.02. – Інститут аграрної економіки УААН, Київ, 2002.
3. Федорченко В.К. та ін. Педагогіка туризму. – К.: Видавничий дім «Слово», 2004. – 296с.
4. Божук Т.І., Прокопчук Л.А. Сучасний стан і перспективи розвитку винного туризму (на прикладі Закарпатської області). // Туристична індустрія: сучасний стан і перспективи розвитку. Матеріали 6 Міжнародної науково-практичної конференції (28-29 квітня 2011 р., м. Луганськ). – Випуск 6. – Том 2. – Луганськ, 2011. – С.171- 177.
5. Шольц-Куликов Е.П. Маршруты винного туризма в Крыму// Крымские каникулы. – 2011. - №1 (12). – С.48-50
6. Шпарга Т.І., Бойко В.М. Ринок винного туризму причорноморського регіону як перспективний напрямок тематичного туризму в Україні. // Географія та туризм: Наук. зб./ Ред кол. Я.Б.Олійник та ін.. – К.: Альтерпрес, 2011. – Вип. 14. – С.46-52.
7. //www.svvr.ru/Vinny_turizm_Ukraine
8. www. europe.unwto.org/

УДК 911.3

Антоненко В.С., Крупа І.П.

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ЯК ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ ТА НАУКОВО-ПІЗНАВАЛЬНИЙ РЕСУРС ТУРИЗМУ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Досліджено поняття «культурна спадщина» шляхом аналізу наукових підходів провідних учених у різних наукових галузях, міжнародних та національних нормативно-правових актів.

Ключові слова: культурна спадщина, історико-культурна спадщина, культурні цінності, культурне надбання, культурне багатство.

Исследовано понятие «культурное наследие», основываясь на анализе научных подходов ведущих ученых различных сфер науки, международных и национальных нормативно-правовых актов.

Ключевые слова: культурное наследие, историко-культурное наследие, культурные ценности, культурное наследие; культурное богатство.

The article is dedicated to the examination of notion «cultural heritage» applying the analysis of the same as scientific procedures of the leading scientists in different fields of science and international and national standard legal acts.

Keywords: cultural heritage, historical and cultural heritage, cultural values, cultural heritage, cultural wealth.

Постановка проблеми дослідження. Захист культурно-історичної спадщини є ключовим елементом збереження культурної своєрідності України, розвитку історичної свідомості, впливовим чинником формування єдиної української національної ідентичності та утвердження об'єднаних цінностей у суспільстві. Ефективне збереження, відновлення

та відповідне використання культурно-історичної спадщини потребує наукового та правового обґрунтування понятійного апарату з метою розробки державної стратегії охорони пам'яток культури та чіткої діяльності всіх органів влади щодо її втілення. Термінологічне коло культурної спадщини складається з безлічі визначень культурної спадщини. Розмаїтість термінів і характеристик, як правило, пов'язане з тими цілями і завданнями, які стоять перед дослідниками-теоретиками або фахівцями-практиками. Будь-яка наукова дисципліна може відбутися тільки в тому випадку, коли оперує єдиним понятійним апаратом. Необхідність узгодження саме понятійного апарату дефініції «культурна спадщина», узгодження вітчизняної правової бази з міжнародною термінологічною практикою і визначає актуальність представленої статті.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Дослідженню питання щодо культурної спадщини присвячено багато праць різних галузей науки. Серед культурологів, пам'яткознавців найбільш вагомими є дослідження В. Акуленко, Н. Бобоєдової, М. Богуславського, В. Горбик, Г. Денисенко, С. Долгова, А. Джамбатова, О. Дулова, С. Заремби, О. Калашникової, Н. Кузнєцової, Е. Лачиної, С. Молчанова, Л. Пономаренко, П. Скрипник, І. Шовкопляс, В. Растопчин та інших учених. Важливу роль у формуванні й удосконаленні системи державного управління у сфері пам'яток охорони відіграють фундаментальні праці таких учених у галузі адміністративного права і державного управління, як В. Аверьянова, С. Алексєєва, О. Бандурки, І. Галагана, І. Голосніченка, Р. Калюжного, Т. Каткової, В. Колпакова, М. Корнієнка, О. Кузьменко, Т. Курило, В. Олефіра, В. Сущенка та багатьох інших [16]. Заслужують уваги дослідження останніх років правознавців Б.М. Одайник та І.В. Пивовар, які зробили ґрунтовний аналіз сучасних тлумачень зазначеного поняття [12, 14]. Водночас теоретичне та методологічне розроблення проблематики охорони культурної спадщини, а також правове її регулювання в Україні сьогодні не можна назвати задовільними.

Метою цієї статті є дослідження проблемних питань дефініції «культурна спадщина» на основі аналізу законодавчих актів, які регулюють відносини у сфері їх використання й охорони, аналізу наукових підходів провідних вітчизняних і іноземних фахівців до проблеми охорони культурної спадщини як національного та наднаціонального надбання, а також як важливого інформаційно-культурного ресурсу туризму.

Виклад основного матеріалу. Відліком правового визначенням поняття «культурна спадщина» загальноприйнято вважати прийняття Конвенції ЮНЕСКО 1972 р. по захисту всесвітньої культурної спадщини. Стаття 1 даної Конвенції класифікувала поняття матеріальної культурної спадщини по трьох категоріях:

- «пам'ятки: твори архітектури, монументальної скульптури й живопису, елементи та структури археологічного характеру, написи, печери та групи елементів, які мають видатну універсальну цінність з точки зору історії, мистецтва чи науки;

- ансамблі: групи ізольованих чи об'єднаних будівель, архітектура, єдність чи зв'язок з пейзажем яких є видатною універсальною цінністю з точки зору історії, мистецтва чи науки;
- визначні місця: твори людини або спільні витвори людини й природи, а також зони, включаючи археологічні визначні місця, що є універсальною цінністю з точки зору історії, естетики, етнології чи антропології»[16].

Дане визначення обґрунтовано і може бути застосоване для визначення внутрішнього складу матеріальної культурної спадщини і для організаційних цілей, пов'язаних із правовими і майновими відносинами, але не відображає його роль і місце в сучасному світі [12].

Все більше поширення набуває застосування дефініцій і визначень, вироблених у практиці роботи фахівців ЮНЕСКО і пов'язаних з ним інших організацій глобального рівня. У найбільш загальному і стислому вигляді вони містяться в дослідженні «Культура в стійкому розвитку», виконаному за замовленням Всесвітнього банку. На відміну від загальноприйнятих підходів, документ визначає включеність спадщини в процеси соціального і економічного розвитку. Цим понятійний апарат дослідження принципово відрізняється від понятійного апарата, що використовується в підходах багатьох інших дослідників, коли культурна спадщина і пов'язане з нею коло понять розглядаються як самоцінність, поза контекстом поточних соціальних, економічних і інших проблем життя, а також перспектив розвитку суспільства [12]. Дане дослідження визначає, що:

Культурна спадщина: складається з таких аспектів минулого, які люди зберігають, культивують, вивчають і передають наступному поколінню. Ці досягнення втілені в матеріальних формах, таких, як, наприклад, будинки, і в нематеріальних формах, наприклад, у різних видах виконавського мистецтва. Культурна спадщина — це те, що набуло цінність у минулому і цінність чого очікується в майбутньому. Оскільки ця цінність і її очікування змінюються із часом, це затвердило саму культурну спадщину як суб'єкт динамічної зміни.

Культурне надбання: відноситься до місць, структур, об'єктів і природних ландшафтів, що мають археологічну, історичну, релігійну, естетичну або іншу культурну цінність.

Матеріальна або «побудована» спадщина: будинки, історичні пам'ятники, об'єкти і сільськогосподарські пейзажі.

Жива або «експресивна» спадщина: соціальні практики, життя в співтоваристві, цінності і вірування, форми вираження, такі, як мова, мистецтва і ремесла, музика, танець, поезія і література.

Культурна значимість: використовується для оцінки цінності об'єкта або місця. Вона містить у собі естетичну, історичну, наукову (дослідницьку), соціальну або економічну цінність.

Збереження: спрямоване на всі аспекти захисту об'єкта або його залишків, щоб зберегти його культурну значимість. Воно містить у собі і використання. І може залежати від значимості культурного артефакту або

супровідних обставин, включаючи консервацію, реставрацію, реконструкцію, пристосування або будь-яку комбінацію із цих дій» [17].

Ще одним цікавим визначенням є наведене в Рамочній конвенції Ради Європи «Про значення культурної спадщини для суспільства» 2005 р. [16]. Так, у цьому документі під культурною спадщиною розуміється сукупність ресурсів, що дійшли у спадок від минулого, і які люди вважають, незалежно від своєї приналежності, відображенням своїх постійно змінюваних цінностей, віросповідань, знань і традицій. Воно включає всі аспекти навколишнього середовища, що виникли внаслідок взаємодії між людьми та простором у процесі історичного розвитку.

Все більше поширення в професійних колах теоретиків і практиків менеджменту туризму, як на глобальному, так і національному та регіональному рівнях, набуває застосування дефініцій і визначень культурної спадщини як історико-культурного ресурсу туризму. У той же час, в Законі України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» не наведено визначення терміну «культурна спадщина», хоча в статті 3 «Туристичні ресурси України» є посилання на даний термін, а саме: «Класифікація та оцінка туристичних ресурсів України, режим їх охорони, порядок використання з обліком гранично припустимих навантажень на об'єкти культурної спадщини та довкілля, порядок збереження цілісності туристичних ресурсів України, заходи для їх відновлення визначаються відповідно до закону» [2].

Дефініція терміна «культурна спадщина» наводиться, зокрема, у спеціальному законодавчому акті – Законі України «Про охорону культурної спадщини». У ст. 1 Закону зазначено, що «...культурна спадщина – це сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини» [1]. Однак, на погляд окремих дослідників, це визначення не можна назвати вдалим через його розпливчастість, неконкретність і часткову тавтологію. Вважається також, що воно не відображає в повному обсязі сутність поняття «культурна спадщина» – терміна, що лежить в основі зовнішнього відображення національної культури. Крім того, тлумачення цього терміна не відповідає вимогам, що висуваються до утворення дефініцій [14].

Відповідно до загальновизнаних основ побудови теоретичного апарату, дефініція формується шляхом поєднання двох ознак: родової (виражає необхідну частину дефініції) і видової (виражає достатню частину) [3, с. 44]. У законодавчому ж визначенні поняття «культурна спадщина» родова ознака дефініції «це сукупність об'єктів культурної спадщини», яка фактично не розкриває змісту цього поняття. Отже, викладене вище дає підстави стверджувати про необхідність розроблення нової дефініції терміна «культурна спадщина» [14].

Крім того, у національному законодавстві поряд з категорією «культурна спадщина» використовуються суміжні терміни, які не завжди тлумачаться в правових нормах, що оперують цими поняттями. Схожа ситуація також спостерігається в існуючих міжнародно-правових актах.

Термін «культурна спадщина» складається із двох самостійних категорій: а) культура і б) спадщина. Але на противагу поняттю «культурні цінності», складові якого ще не знайшли адекватного тлумачення у філософії, соціології і культурології [13], визначення терміна «культурна спадщина» спрощується наявністю чітко сформульованої дефініції «спадщина».

Так, тлумачний словник трактує термін “спадщина” у двох прийнятних нашому дослідженню розуміннях: 1) те, що залишилося від попередника; 2) явища культури, науки, побуту та ін., що залишилися від попередніх часів, від попередніх діячів [5].

Поняття «культурна спадщина» досить міцно увійшло до законодавчого лексикону і в суспільне життя сучасної України та багатьох інших країн світу.

Як уже зазначалося у ст. 1 Закону «Про охорону культурної спадщини», незважаючи на його доповнення та уточнення щодо деяких термінів, немає правового визначення поняття “культурна спадщина”; вона, згідно з цим Законом, лише – «...сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об’єктів культурної спадщини» [1].

Схожа ситуація щодо визначення поняття «культурна спадщина» притаманна і науковим джерелам. Зазвичай це поняття використовують науковці та практики як самоочевидне, без будь-яких пояснень. Намагання розкрити його зміст, як правило, не виходять за межі опису можливих об’єктів, що належать до культурної спадщини [9], або зводяться до більш детальної, порівняно із законом, характеристики цінності об’єкта для суспільства. Ті роботи, що присвячені дослідженню поняття «культурна спадщина», хоча і вносять деяку визначеність у дефініцію цього терміна, проте, на наш погляд, дають йому неповну характеристику [11, 15].

На думку А. Бражко, під культурною спадщиною необхідно розуміти надбання матеріальних і духовних загальнолюдських цінностей, які створюються поколіннями людей протягом століть [4]. На нашу думку, таке визначення культурної спадщини також не можна називати в якості універсальним, у зв’язку з тим, що, по-перше, в ньому не відображається юридична сутність цих об’єктів та по-друге, із зазначеного визначення можна зробити висновок, що культурною спадщиною можуть виступати нематеріальні об’єкти, що прямо суперечить дефініції, яка закріплена у законі.

Досліджуючи питання щодо культурних або історичних цінностей, необхідно розглядати про історико-культурні цінності, історико-культурну спадщину. Такий підхід знаходить свою підтримку і в наукових працях російських фахівців, зокрема: В.Л. Базанова, С.Г. Горшеніна, Н.В. Михайлової.

Так, С. Горшенін розглядає термін «культурна спадщина» як сукупність культурних цінностей людства (матеріальної і духовної культури) усіх минулих епох, зміст та обсяг яких постійно змінюються [6].

Н. Михайлова стверджує, що історико-культурна спадщина – це створені природою та людиною матеріальні й духовні цінності, які зберігаються і передаються із покоління в покоління, а також визнані суспільством та державою необхідними поза залежністю від часу, простору і форм власності для підтримання вітчизняної культури та духовного вдосконалення народу [11].

Так, В. Базанов, розглядаючи поняття «культурна спадщина», підкреслює існуючий у ньому історичний зв'язок нового та давнього, часову спадковість [3]. Окрім об'єкта передачі (спадковості), потрібно враховувати ще універсальну цінність (суспільну визначність) цих об'єктів, яку визнають наступні генерації. Спадщина – це свідомий процес між поколіннями, що накопичує матеріальні та духовні культурні цінності, де наступна епоха приймає те краще, що існувало до неї. Тому поняття “культурна спадщина” вужче за поняття “культурні цінності”. Самі ж по собі культурні цінності – це об'єкти, що задовольняють духовні та естетичні вимоги, і водночас художньо й науково значущі для людини на певному визначеному етапі історії. Вони відображають ідеологію замовника і того суспільного ладу, до якого ці замовники належать, а також являють собою свідомство технологічного розвитку. Якщо зникає потреба в існуванні культурного об'єкта для епохи, безповоротно зникає і сам об'єкт. Тому у процесі спадкоємності беруть участь тільки універсальні культурні цінності, які для декількох генерацій становлять цінність з точки зору естетики, науки та історії.

Не можна залишити поза увагою також позицію М. Кулішової, яка до історико-культурної спадщини відносить суспільно визнані матеріальні й духовні цінності, що зберігаються суспільством для підтримання соціальної та етнічної ідентичності й для передачі наступним поколінням. Це інформаційний потенціал, утілений у явищах, подіях, матеріальних об'єктах, мо-рально-етичних нормах, наукових і філософських уявленнях, що необхідний людству для свого розвитку [8].

На підставі ґрунтовного аналізу та систематизації правових і наукових підходів щодо визначення поняття «культурна спадщина» вважаємо вдалим визначення І.В. Півовар: «історико-культурна спадщина» – це сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктивованих матеріальних і духовних цінностей, які мають значення для збереження і розвитку самобутності України, її внеску в світову цивілізацію та підлягають охороні” [14].

Україна знаходиться у процесі реорганізації законодавства стосовно кращого захисту її культурної спадщини, у відповідності з новими національними та міжнародними пропозиціями. Так, 11 листопада 2011 р. на Громадській гуманітарній раді під головуванням Президента України Віктора Януковича Міністр культури Михайло Кулиняк представив проект Закону України «Про національну культурну спадщину». Одними з головних положень законопроекту Міністр вважає відновлення археологічної експертизи при відведенні землі під будівництво та

посилення відповідальності за порушення законодавства щодо охорони культурної спадщини. Законопроект не просто об'єднує три діючі закони «Про охорону культурної спадщини», «Про охорону археологічної спадщини» та «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей». У ньому вперше в українському законодавстві чітко прописано захист об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Так само вперше береться під захист нематеріальна культурна спадщина – народні пісні, традиції та обряди. В проекті Закону враховано деякі пропозиції українських науковців стосовно приведення понятійного апарату до сучасних вимог.

З наведеного можна зробити висновок, що проблеми питання дефініції «культурна спадщина» до теперішнього часу не зняті з порядку денного і потребують подальших теоретичних та практичних досліджень.

1. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 8 черв. 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 39. — Ст. 333.
2. Про внесення змін до Закону України "Про туризм": Закон України від 18 листопада 2003 року N 1282-IV // Відомості Верховної Ради України. - 2004.- № 13.-Ст.180.
3. Базанов В. Л. Проблемы сохранения историко-культурного наследия в условиях обновления общества (На примерах материальных памятников истории и культуры Российской Федерации) : дис. ... канд. философ. наук / Базанов В. Л. — М., 1991. — 218 с.
4. Бражко А. Без культуры нет народа/ А.Бражко// Собеседник. — 2007. — 16 апреля.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з додат., допов.) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. — К. ; Ірпінь : ВТФ "Перун", 2007. — 1736 с.
6. Горшенин С. Г. Политика советского государства по отношению к культурно-историческому наследию в период Великой Отечественной войны и первые послевоенные годы : дис. ... канд. истор. наук / Горшенин С. Г. — М., 1992. — 198 с.
7. Зарицький М. С. Актуальні проблеми українського термінознавства : [підручник]. — К. : ІВЦ "Видавництво "Політехніка"; ТОВ "Фірма Періодика", 2004. — 128 с.
8. Кулешова М. Е. Понятийно-терминологическая система "Природное и культурное наследие": содержание и основные понятия // Уникальные территории в культурном и природном наследию регионов: Сб. науч. тр. — М.: РНИИ культурного и природного наследия, 1994. — С. 40-46.
9. Лачина Е. А. Уголовно-правовая охрана памятников природы, истории и культуры : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук / Лачина Е. А. — Рязань. — 2006. — 26 с.
10. Миронова Т. Н. Сохранение природного и культурного наследия как императив культурной политики постиндустриального общества: дис. ... канд. культурол. наук: 24.00.01 / Миронова Татьяна Николаевна. — Москва, 2000. — 168 с.
11. Михайлова Н. В. Государственно-правовая охрана историко-культурного наследия России во второй половине XX века : [монография] / Михайлова Н. В. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001. — 280 с.
12. Одайник Б.М. Основні визначення термінів, пов'язаних з правовим поняттям «культурна спадщина»: проблемні питання.- www.vuzlib.com/content/view/1090/60/
132. Пивовар І. В. До проблеми визначення поняття "культурні цінності" (філософський аспект) / І. В. Пивовар // Філософські, методологічні та психологічні проблеми права: матеріали II Всеукр. наук.-теорет. конф. — 2009. — 284 с.
14. Пивовар І.В. Культурна спадщина як об'єкт адміністративно-правової охорони / І. В. Пивовар: науково-теоретичний журнал/ Київський національний університет внутрішніх справ. - К.: КНУВС, 2010. - N 1. - С.165- 176.

15. Рыбак К. Е. Музей в нормативной системе (историко-культурологический анализ) : автореф. дис. на соискание ученой степени доктора культурологии / К. Е. Рыбак. – СПб., 2006. – 29 с.
16. Україна в міжнародно-правових відносинах. Кн. 2. Правова охорона культурних цінностей / [відп. ред. : акад. НАН України Ю. С. Шемшученко та д-р юрид. наук В. І. Акуленко]. – К. : Юрінком Інтер, 1997. – 864 с.
17. Community Foundations — A Tool for Preservation of Cultural Heritage // Social development notes. — No. 108 /April 2007. — P. 1-4.

УДК 338.482.224

Zyma O.G., Kudelko V.E., Pidgayna V.O.

SIGNIFICANCE OF BRANDING FOR INCREASING TOURIST DESTINATION COMPETITIVENESS

In the article the main definitions of countries branding, components of brand and factors influencing its formation have been considered.

Keywords: brand, unique country brand, service brand, country image.

В статті розглянуто основні поняття брендингу міст, складові бренду та фактори, що впливають на його формування.

Ключевые слова: бренд, унікальний бренд країни, бренд послуги, імідж країни.

В статье рассмотрены основные понятия брендинга городов, составляющие бренда и факторы, влияющие на его формирование.

Ключевые слова: бренд, уникальный бренд страны, бренд услуги, имидж страны.

Country brand strength is a nation's ultimate intangible asset and goes beyond its geographic size, financial performance or levels of awareness. Managed properly across every measure, it can be a lasting vehicle for goodwill, encouraging forgiveness in difficult times and disproportionately boosting the value of exports, from people to products to entire corporations. Arguably, a strong country brand is a driver of brand strength in other contexts – when a product, service or corporation is identified with a strong country brand, it has a better chance of premium pricing, longevity and preference in emerging markets. A weak country brand, like a weak product brand, leads to poor differentiation, ambiguous meaning and low recall in the minds of people who travel, invest and do business outside their borders. All of this affects a nation's ability to stand out regionally and globally and to realize future ambitions beyond its natural resources [1]. Country branding as specific tourist destination is a process of forming a country image has a significant influence on increasing tourist flows and as a result on increasing tourist income to economy of the country. In 2010, international tourist arrivals were up by almost 7% to 935 million, following the 4% decline in 2009 – the year hardest hit by the global economic crisis. The vast majority of destinations worldwide posted positive figures, sufficient to offset recent losses or bring them close to this target (fig.1) [2].